

РОЛЬ ТЕМПОВИХ ВІДХИЛЕНЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО

Семанишин Марія,
I курс ОР магістр, Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Таран І.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Темпові відчуття піаніста, різноманітне використання його видів виявляють такі труднощі, що без спеціальної багаторічної роботи і без необхідних знань оволодіти ними неможливо. Найчастіше темпові нюанси, пов'язані з фразуванням та артикуляцією, виникають паралельно музичній динаміці й одночасно впливають з неї. Ці відхилення у більшості випадків взаємокомпенсуються, чим забезпечують цілісність музичного руху. Зазвичай існує тенденція до пришвидшення чи сповільнення темпу в творі через зміну динамічних відтінків чи відхилення від основного темпу. У виконавській практиці часто присутня проблема, коли піаніст не може витримати темпу, заданого в творі, хоча існує необхідність дотримуватися відчуття сильної долі й ритмічного пульсу.

Постійне прагнення «раціоналізувати» роботу щодо удосконалення темпового виконання, відшукати найбільш ефективні способи оволодіння піаністичною майстерністю підтверджується великою кількістю наукових розвідок та досліджень, статей, фортепіанних творів тощо. Проблеми темпових відхилень досліджували О. Алексєєв, А. Гуменюк, Н. Кашкадамова, Є. Назайкінський, Г. Побережна, В. Холопова, Т. Чередниченко, С. Шип та інші музиканти.

Темп (італійською *tempo* від латинського *tempus* – час) – швидкість і характер руху музичного твору, один із засобів музичної виразності. Цілісність темпу не суперечить відхиленнями від нього, зумовленими певними художніми завданнями; невелике заповільнення чи прискорення фраз, необхідне для рельєфного вираження найбільш значимих інтонаційних ліній [1, с. 491].

Основним методом збереження цілісності темпу слугує точне відчуття сильної долі. У творах з чітко вираженою метро-ритмікою корисно час від часу підкріплювати це відчуття рахуванням в голос чи працювати під метроном. Ритмічний пульс ні в якому випадку не повинен розумітися як щось механічне [2, с. 319]. Це питання досліджували багато виконавців, акцентуючи на тому, що між загальним ритмом, об'єднуючим виконання всього твору, і ритмом, об'єднуючим окремі частини, повинен існувати зв'язок.

Більш складним ніж вибір основного темпу для композитора і виконавця є вміле й відповідне характеру музики використання різних агогічних нюансів, тобто незначних відхилень від темпу у процесі виконання музичного твору. Раніше явище, яке відносилось до агогіки, визначалося як вільне *tempo rubato*. Цю манеру не можна механічно перейняти, прийти до неї через наслідування,

шляхом зняття репродукцій зі зразків; вона пізнається в особистому художньому досвіді. Джерелами й одночасно обов'язковою умовою цієї виконавської ритмотворчості служить проникнення в поетичний зміст музики, у звукові ідеї композитора. Проблема *tempo rubato* впритул змикається у своїй центральній частині з проблемою формування художнього інтелекту (свідомості), загальної музичної культури й смаку музиканта в процесі виконання фортепіанного твору [3].

Особливим випадком довільного виконання ритмічної тривалості є фермата, витримка якої залежить від цілого ряду причин та від місця її значення в творі. Аналіз розшифрування ритму вказує на те, що витримка фермати пов'язана з довжиною ритмічної долі, зафіксованою в нотному тексті. Чим довша ця тривалість – тим меншою мірою вона розтягується. Цей мінімум приблизно рівний 1–1,5 секунди. Найбільша довжина в інших випадках сягає до 10 секунд. Але найчастіше тривалість фермати знаходиться у рамках від 10 сек. Дане визначення цілком може містити в собі таке поєднання, так як між проявами темпової та ритмічної свободи виконання багато спільного і не завжди можна провести строге граничне розмежування [4, с. 287].

Масштаб темпу та відхилень від нього визначає багато факторів, серед яких: жанр та стиль твору, манера виконання, характер музичних образів, емоційний зміст музики тощо. Ці фактори в їх взаємозв'язку та в процесі відхилення від основного темпу руху (темп, тривалість нот, тобто параметрів нотного тексту, що мають точну величину) є індивідуальною виконавською інтерпретацією музичного тексту. Вона виникає в тих випадках, коли композиторський текст містить в собі потенційні можливості для використання різноманітних темпових відхилень, а вибір є справою музиканта-виконавця.

Основне завдання піаніста – розкрити зміст, закладений в музичному творі його автором – є досить складним, адже тут доводиться враховувати зіткнення двох індивідуальностей, творчих особистостей, у кожній з яких свій світогляд, культурні цінності, світосприйняття (сюди можна додати і час, в якому живуть композитор і піаніст), різні темпераменти, різне культурне середовище тощо. Однак таке поєднання дає можливість стати піаністу більш професійним у своїй творчій діяльності.

1. Музыкальная энциклопедия: у 6 т. / гл. ред.: Ю. В. Келдыш. Т. 6. URL: <https://notkinasty.ru/muzykalnaya-entsiklopediya-pod-redaktsiej-yu-keldysha-t-1-t-6/> (дата звернення: 16.04.2019).

2. Сидорець Т. Принципи інтонаційного мислення та художньо-виконавської виразності у фортепіанній музиці Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 133 (1). С. 318–327.

3. Алексеев А. Д. Творчество музыканта-исполнителя: на материале интерпретаций выдающихся пианистов прошлого и современности. М.: Музыка, 1991. 104 с.

4. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. 352 с.